

Vaiko konstitucija

metodinės rekomendacijos mokytojams

Vaiko konstitucija – tai įtraukus ir šiuolaikiškas leidinys, kuris supažindina vaikus su jų teisėmis ir atsakomybėmis. Tačiau neretai mokytojams kyla klausimų ir iššūkių, kaip temas apie vaikų teises ir atsakomybes integruoti į mokomuosius dalykus ir kaip jas suderinti su Bendrąja ugdymo programa.

Metodiniame leidinyje rasite informacijos ir patarimų, kaip šiomis temomis kalbėti su šiuolaikiniais vaikais, pavyzdžių ir idėjų, kaip jas integruoti į mokomuosius dalykus. Vaiko konstitucija skirta mokiniams nuo ikimokyklinio ugdymo pakopos, tačiau nėra skirstoma pagal klases. Mokytojai, kurie geriausiai pažįsta savo mokinius, gali laisvai pasirinkti aptariamas temas ir jų intensyvumą.

- ✓ Patarimai, kaip apie vaikų teises ir atsakomybes kalbėtis su šiuolaikiniais vaikais
- ✓ Veiklų organizavimo pavyzdžiai
- ✓ Įtraukios ir aktualios užduotys, derančios su atnaujinta Bendrąja ugdymo programa
- ✓ Užduotys su dirbtinio intelekto įrankiais

Kaip apie vaiko teises ir atsakomybes kalbėti pamokose?

Kalbėkite paprastai: paaiškinkite teises ir atsakomybes paprastai ir aiškiai. Pavyzdžiui, galite sakyti: „Tu turi teisę jaustis saugiai ir būti mylimas“, „Tavo atsakomybė – gerbti kitus, tesėti pažadus“ ir pan.

Pasitelkite pavyzdžius: kalbėdami įtraukite kasdienes situacijas, su kuriomis vaikai susiduria, kaip jų teisės apsaugo juos ir kokių atsakomybių jie turi. Pavyzdžiui, aptarkite, kad visi turi teisę į saugią aplinką ir poilsį, tačiau taip pat turi laiku paruošti pamokas ir padėti suaugusiesiems.

Skatinkite diskusijas: užduokite vaikams klausimų apie tai, kokiose situacijose jų teisės ir atsakomybės yra ypač svarbios. Klausykite jų nuomonės, tegu patys mokiniai pasidalina savo pavyzdžiais.

Pateikite informaciją: galite pasitelkti įvairius informacijos šaltinius, kaip televiziją, radiją, socialines medijas ir kartu su mokiniais paanalizuoti, kokia informacija yra girdima.

Teikite informaciją apie pagalbą: visų pokalbių metu svarbu pabrėžti, kad jei vaikai jaučiasi nesaugūs ar nesuprasti, jie visada gali kreiptis pagalbos į suaugusiuosius, pavyzdžiui, tėvus, mokytojus, vaiko teisių gynėjus ar kitus patikimus žmones.

Pasitelkite situacijas: galima kartu su vaikais aptarti filmus ar knygas apie vaikų teises ir atsakomybes, kurios supažindina su šia tema smagiu ir šiuolaikišku būdu.

Skatinkite kritinį mąstymą: diskutuokite apie tai, kaip svarbu gerbti kitų teises, vykdyti savo įsipareigojimus, ir ką tai reiškia kasdieniame gyvenime.

Svarbiausia sukurti atvirą ir saugią aplinką, kurioje vaikai jaustųsi patogiai kalbėdami apie savo jausmus ir nuomones!

Ugdymo procesas yra integrali ir neatsiejama gyvenimo dalis, kuriame persipina daugybė gyvenimiškų situacijų. Būtent temos, kurios paliečia vaiko teises ir atsakomybes tikrai nėra priskiriamos prie kažkurios vienos mokomosios disciplinos.

Priešmokykliniame ir pradiniame ugdyme vaiko teisių ir atsakomybių temų daugiausia galima sutikti visuomeninio ir dorinio ugdymo pamokose. Pagrindiniame ugdyme – dorinio ugdymo pamokose.

Labai svarbu neignoruoti vaiko teisių ir atsakomybių temų viso ugdymo proceso metu. Jei ugdymo metu įvyko koks nors įvykis arba situacija, į ją būtina sureaguoti skiriant keletą minučių aptarimui ar išsiaiškinimui.

Integruotos pamokos

- ✓ Pasirinkta vaiko teisė (-ės) ar atsakomybė (-ės) sutampa su nagrinėjama tema pagal Bendrąją programą.
- ✓ Veikla yra nedidelės apimties, trunka 1–2 pamokas.

Kūrybiniai projektai

- ✓ Pasirinkta vaiko teisių ir atsakomybių tematika yra plati, apima kelias skirtingas disciplinas, o pasirinkti ugdymo metodai reikalauja daugiau laiko. Pvz. vaizdo įrašo kūrimas.
- ✓ Veikla yra plati, įtraukiami skirtingi gebėjimai, trunka 3–5 pamokas.

Teisė yra atsakomybė

Remiantis Vaiko teisių konvencija ir psichologų atliktais tyrimais ypač svarbu pabrėžti, kad vaiko teisės turi būti ugdomos lygiagrečiai su atsakomybėmis. Atsakomybės turėtų būti įtraukiamos į visas ugdymosi veiklas, kai yra kalbama ir apie vaiko teises. Labai svarbu ugdyti vaiko supratimą, kad jų teisės yra tapačios jų atsakomybėms. Pasitaiko atvejų, kai vaikai nenori prisiimti atsakomybės, todėl stiprinant jų atsakomybės jausmą, svarbu vaikus kuo daugiau įtraukti į veiklą, rutiną ar paprastas buitines situacijas. Kuo jaunesni ar nebrandesni vaikai – tuo atsakomybės ugdymo užduotis arba veiksmas turėtų būti trumpesnis ir paprastesnis. Taip pat svarbu paminėti, kad pasitaiko atvejų, kai vaikai stokoja atsakomybės ir deklaruoja tik savo teises. Tokiais atvejais labai svarbu įsiklausyti, kodėl vaikas taip elgiasi? Kitas žingsnis yra paaiškinti vaikui kontekstą arba situaciją su klausimu, kuo jis gali prisidėti, kad situacija būtų kitokia.

Psichologo komentaras

Kai vaikai kartais jžūliai arba nemandagiai atrėžia tik savo teises ir kontekste nėra jokios atsakomybės, tai rodo tam tikras netinkamo teisių supratimo pasekmes. Tokiose situacijose, labai svarbu nepasiduoti emocijoms arba kaltinimams, kad vaikai žino tik savo teises. Pirmiausia įsiklausykite, o tada būtinai pasidomėkite, kodėl vaikas taip mano? Tokie pokalbiai turėtų būti trumpi, bet efektyvūs, be ilgo vaikų elgesio moralizavimo.

Patarimai:

- ✓ **Išlikite ramūs.** Nepasiduokite emocijoms, išlaikykite ramų balso toną, veido ir kūno išraišką. Taip sustiprinsite pasitikėjimo jausmą ir saugią aplinką.
- ✓ **Įsiklausykite.** Svarbu suprasti, kodėl vaikas taip mano arba elgiasi. Tik išsiaiškinus, kokias situacijas vaikas patyrė anksčiau, galima jam padėti augti.
- ✓ **Užduokite klausimus.** Į pokalbį įtraukite vaiką, formuluokite atviro tipo klausimus, kaip pvz., „Kodėl taip manai? Kas paskatino tokią nuostatą?“
- ✓ **Apibendrinkite pokalbį.** Baigdami pokalbį, užtikrinkite, kad abu supratote vienas kito požiūrius ir kad jūs pasiekėte susitarimą dėl tolesnio elgesio.

Veiklų ir užduočių pavyzdžiai

Taikomos užduotys turėtų būti:

- ✓ įtraukios, lanksčios įvairių gebėjimų mokiniams;
- ✓ aktualios ir įtraukiančios realaus gyvenimo situacijas;
- ✓ tolerantiškos religiniams, etniniams ir kt. skirtumams;
- ✓ kūrybingos, skatinančios kritinį mąstymą.

Socialinis tyrimas

Ši veikla apima socialinės aplinkos stebėjimą, esminis ugdomas gebėjimas – tyrinėjimas.

1. Nustatomas tyrinėjimo klausimas pvz., *kodėl svarbu gerbti vaiko teises? Kodėl svarbu priiimti atsakomybes?* Klausimus gali formuluoti patys mokiniai.
2. Per numatytą laiką atliekamas tyrimas ir mokiniai apklausia, pakalbina pasirinktą grupę žmonių, pvz. *savo klasę*.
3. Mokiniai apdoroja gautus atsakymus, juos grupuoja ir apibendrina.
4. Organizuojamas atliktų tyrimų pristatymas.

Slaptieji puslapiai

Tai veikla, skirta individualiam darbui, esminis šios veiklos gebėjimas – analizavimas. Veikla vykdoma dienoraščio arba refleksijos principu, svarbu saugi aplinka, nes mokiniai turi turėti teisę nesidalinti savo atsakymais. Pasidalinimai turėtų vykti atviru kvietimu, aptariant jausmus, bet nevertinant pačios situacijos ar minimų asmenų. Klausimai gali būti koreguojami, tačiau svarbu juos formuluoti konkrečiam laikotarpiui pvz., *šiandien arba šią savaitę*.

Klausimai slaptiesiems puslapiams:

- ✓ Kokiose situacijoje yra pažeidžiamos mano teisės? Kaip tada jaučiausi?
- ✓ Kaip dažnai matau, kai yra pažeidžiamos kitų vaikų teisės? Kaip galiu padėti?
- ✓ Ar savo elgesiu pažeidžiu kitų teises? Kaip galėčiau tai pakeisti?
- ✓ Kokios yra mano atsakomybės? Kodėl svarbu, kad jas turėčiau?
- ✓ Ar visuomet laikausi savo įsipareigojimų taip, kaip noriu, kad kiti laikytųsi savųjų, gerbtų mano teises?

Situacijų analizė

Žemiau pateiktos situacijos, kuriose yra pažeidžiamos vaiko teisės. Pagal pateiktą schemą paanalizuokite jas.

1 situacija

Viename didmiestyje gyvena šeima, kurioje tėvai nuolat ignoroja savo vaiko, septynmečio Manto, poreikius. Mantas dažnai lieka vienas namuose, nes tėvai dirba ilgai ir dažnai grįžta vėlai. Vaikas neturi pakankamai maisto, nes tėvai nepasirūpina, kad jis gautų sveiką maistą, ir dažnai valgo tik greitą maistą arba saldumynus. Be to, Mantas patiria patyčias mokykloje, tačiau jis nedrįsta pasakyti tėvams ar mokytojams apie tai, nes jaučiasi nesuprastas ir vienišas. Tėvai nekreipia dėmesio į jo mokyklos problemas ir mano, kad „vaikai turėtų sugebėti susidoroti su savomis problemomis“.

2 situacija

Mažame mieste gyvena šešiolikmetė mergaitė vardu Ema. Ji yra talentinga menininkė ir svajoja tapti dizainere. Tačiau jos tėvai nuolat kontroliuoja kiekvieną jos žingsnį. Jie nori, kad Ema mokytųsi medicinos, nes mano, kad tai bus saugi ir pelninga karjera. Dėl to tėvai nuolat stebi, su kuo ji bendrauja, ir netgi skaito jos asmeninius dienoraščius.

*situacijos sukurtos su dirbtiniu intelektu.

Situacija

✓ Ką žinome apie situaciją?

Problema

- ✓ Kokias problemas įžvelgiate?
- ✓ Kaip jaučiasi situacijos personažas?

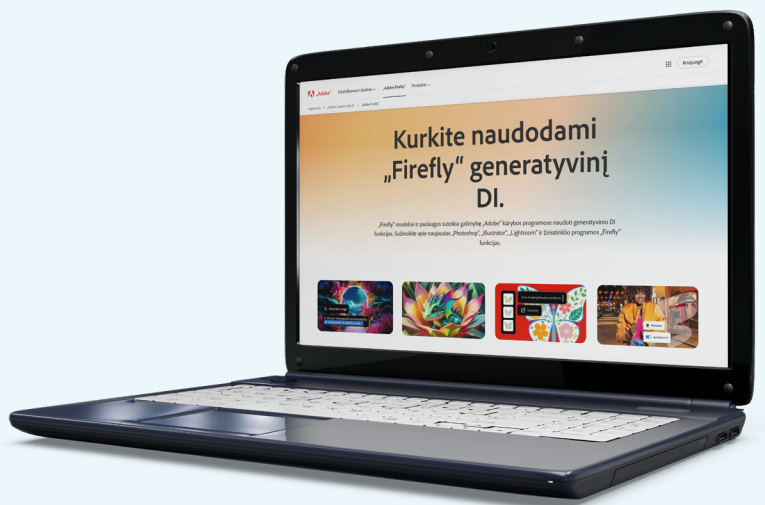
Sprendimas

✓ Kaip galima spręsti tokią situaciją?

Kaip atrodo mano teisė ar atsakomybė?

Gali būti naudojamas dirbtinio intelekto įrankis „**Adobe Firefly**“ (<https://firefly.adobe.com/>) arba bet kuris kitas Jums patogus įrankis.

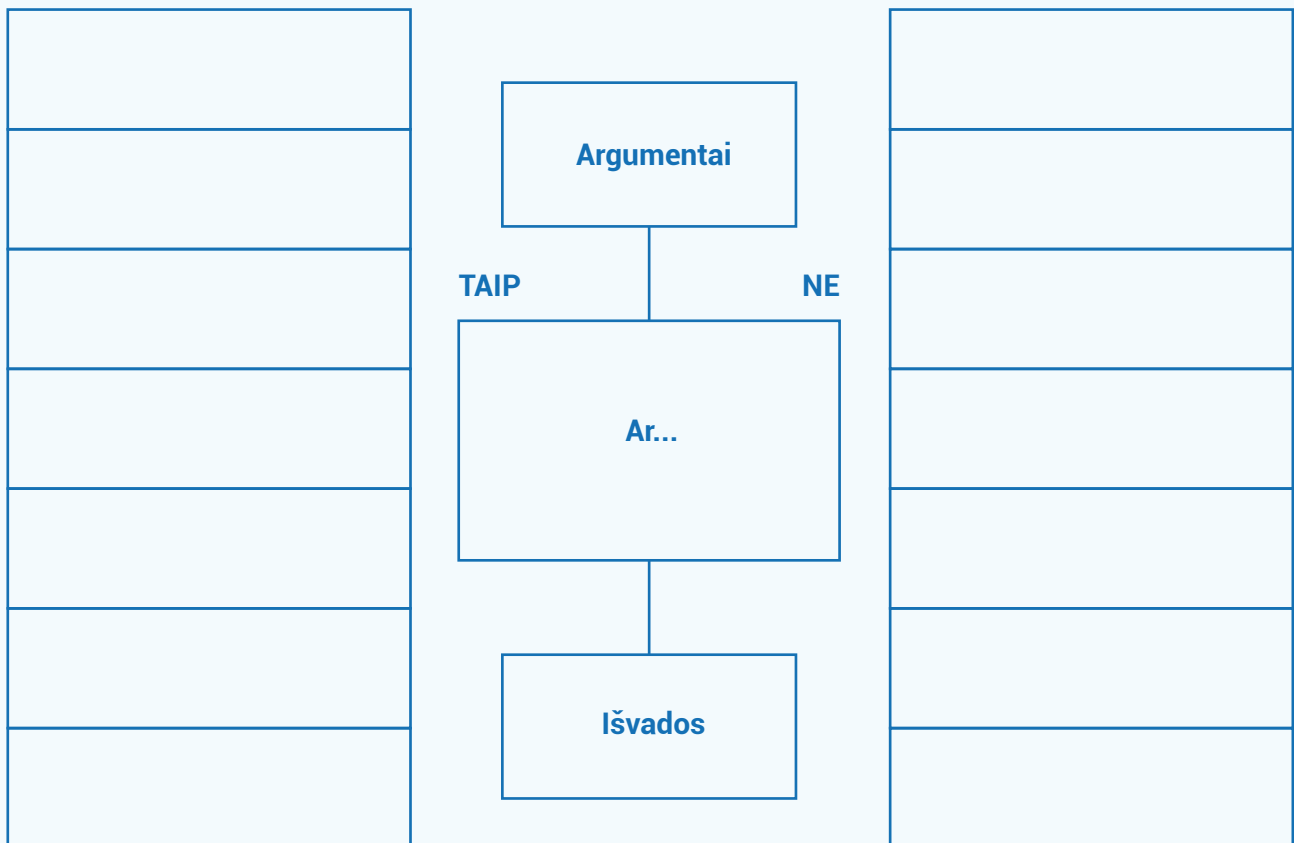
1. Kiekvienas vaikas pasirenka jam įdomiausią teisę / atsakomybę.
2. Sugalvoja kokiais 5 žodžiais galėtų ją apibūdinti.
3. Sugalvotus žodžius naudoja kaip užklausą ir sukuria piešinį.
4. Porose (nerodydami sugalvotų apibūdinimų) bando atspėti kokia tai teisė / atsakomybė. Aptaria, kodėl pasirinko ir kodėl taip apibūdino šią teisę / atsakomybę.

Diskusijų tinklas

Klasėje sugalvokite aktualų klausimą, skirtą diskusijai. Pvz. ar teisė mokytis yra svarbiau nei teisė pailsėti? Ar mano atsakomybė gerbti ir paisyti kito nuomonės yra svarbiau nei mano teisė turėti savo nuomonę? Pasidalinkite į dvi komandas ir padiskutuokite savo teiginius gindami ne nuomone, o argumentais.

Pasirengimui galite naudoti pateiktą „Diskusijos tinklą“

Pabaigai

Kiekviena pamoka kalbant su vaikais apie teises ir atsakomybes yra jūsų investicija ne tik į šalies, bet ir į pačių vaikų gerovę – tik aiškiai suvokdami ir tinkamai derindami šias dvi vertybes vaikai subręs darniomis, įvairiapusėmis asmenybėmis, gebančiomis kurti darnią visuomenę.